

ارائه یک الگوی پرورشی بر اساس ابعاد و مولفه‌های تربیتی در دیدگاه حاج قاسم سلیمانی با هدف تقویت برنامه‌ی پرورشی در دوره متوسطه
مژگان شریف زاده^۱ | ویدا اندیشمند^۲ | نجمه حاجی‌پور عبایی^۳ | آناهیتا بحرینی^۴

۱۰

سال ششم
بهار و تابستان ۱۴۰۳

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۰۳/۲۲

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۰۳/۰۶

صص: ۱۳۹-۱۷۲

شاپا چاپی: ۶۳۲۸-۲۵۳۸
الکترونیکی: ۱۶۵۵-۲۷۱۷

چکیده

تربیت دانش آموزان و فرزندان این سرزمین وظیفه خطیری است که رهبر بزرگ انقلاب بر دوش ما قرار داده است که در این راستا برنامه پرورشی در مدارس می‌تواند به عنوان یک اهرم جهت پرورش و تربیت جنبه‌های اخلاقی، اسلامی و معنوی دانش آموزان مورد استفاده قرار گیرد. اما استفاده از یک الگو بومی و ملی به مثابه یک قهرمان مانند سردار شهید قاسم سلیمانی که نه تنها یک رزمنده، جنگجو، فرمانده و یک مدیر بود بلکه یک قهرمان فراملی است می‌تواند در این امر نقش بزرگ و پررنگی داشته باشد. هدف این تحقیق ارائه یک الگوی پرورشی بر اساس ابعاد و مولفه‌های تربیتی در دیدگاه حاج قاسم سلیمانی با هدف تقویت برنامه‌ی پرورشی در دوره متوسطه است. این تحقیق از نوع کیفی است و در قالب پارادایم تفسیرگرایی، به شیوه کیفی صورت گرفت. جامعه آماری و نمونه این پژوهش کلیه سخرانی‌های شهید حاج قاسم سلیمانی بود که بالغ بر ۲۲ سخرانی و دستنویس بود که جمع‌آوری داده‌ها به شیوه کتابخانه‌ای و اسناد صورت گرفت. همچنین تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز با استفاده از روش تحلیل مضمون انجام شد. پس از تحلیل داده‌ها و استخراج مضمون‌های مورد نظر، ۲۰۳ مضمون پایه و با دسته‌بندی و تحلیل مضمون ۱۸ مضمون سازمان یافته استخراج شد و در نهایت ۵ مضمون فراگیر ابعاد تربیتی جهادی و شهادتی، مذهبی و معنوی، ابعاد تربیتی اجتماعی، ابعاد تربیتی شخصیتی، ابعاد تربیتی سیاسی بدست آمد که به ترتیب ابعاد و مولفه‌های مکتب سردار شهید حاج قاسم سلیمانی تحت یک الگو ارائه شد.

کلیدواژه‌ها: حاج قاسم سلیمانی، مکتب درسی، درس پرورشی، مقطع متوسطه، مکتب تربیتی.

DOR: 20.1001.1.25386328.1403.6.10.6.9

۱. نویسنده مسئول: دانشجوی دکترای مدیریت آموزشی، گروه علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان، کرمان، ایران.

۲. استادیار گروه علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان، کرمان، ایران.

۳. دانشیار گروه علوم تربیتی و روانشناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان، کرمان، ایران.

۴. استادیار گروه علوم تربیتی و روانشناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان، کرمان، ایران.

مقدمه و بیان مسئله

بر مبنای بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، نوجوانان و جوانان این مملکت اسلامی باید کارآزموده و پُرانگیزه از انقلاب خود حراست کنند و آن را هر چه بیشتر به آرمان بزرگ آن که ایجاد تمدن نوین اسلامی و آمادگی برای طلوع خورشید ولایت عظمی (ارواحنا فداه) می‌باشد نزدیک کنند (بیانات امام خامنه‌ای، ۱۳۹۷). هدف از تحقق فلسفه تربیتی اسلام، عرضه مدلی است که توان رویارویی با خطراتی که جهان اسلام با آن روبه‌رو است را داشته باشد و پاسخگو به نیازها و آرمان‌های جهان اسلام باشد و تربیت مسلمانانی برای ورود به معرکه اندیشه تربیتی جهانی است تا آن را از بحران‌های موجود برهاند (کیلانی، ۱۳۸۹، ص ۱۰۲). با توجه به اینکه دانش آموزان، آینده سازان انقلاب اسلامی هستند؛ بر این اساس، تربیت دانش آموزانی صالح برای تمدن‌سازی اسلامی و زمینه‌سازی برای ظهور حضرت امام زمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف) اهمیت ویژه‌ای دارد تا در آینده نزدیک، بتوانند مجاهدانه در مسیر تحقق اهداف گام دوم انقلاب اسلامی تلاش کنند (ابراهیمی هرستانی، ۱۳۹۹).

همچنین عرصه تعلیم و تربیت از مهمترین زیرساخت‌های تعالی همه جانبه کشور و ابزار جدی برای ارتقای سرمایه انسانی است، تعلیم و تربیتی که زمینه ساز حیات طیبه باشد. تحقق این هدف نیازمند ترسیم نقشه راهی است که در نحوه طی مسیر، منابع و امکانات لازم، تقسیم کار در سطح ملی و الزامات در این مسیر به صورت شفاف و دقیق مشخص شده باشد (هاشمی، ۱۳۹۳). در این راستا مدرسه با تنظیم فعالیت‌های رسمی در قالب متون درسی و فعالیت‌های پرورشی و فرهنگی و با آموزش‌های غیر رسمی خود شامل رفتارها و گفتارهای معلمان و سایر مسئولان مدرسه که از باورها و اعتقادات درونی آن‌ها ریشه گرفته است در شکل‌گیری باورها و اعتقادات دینی و رفتارهای مذهبی و اجتماعی نقش مهمی برعهده دارد (اصلانی و فرجی، ۱۳۹۵). همچنین کمک به رشد ابعاد گوناگون هویت دانش آموزان، از جمله هویت فردی، هویت اجتماعی و هویت دینی از رسالت‌های محوری امور تربیتی یا پرورشی است (اسکندری، ۱۳۹۱). در راستای این موضوع یافته‌های پژوهش اصلانی و فرجی (۱۳۹۵) تاکید می‌کند که فعالیت‌های پرورشی مدارس در نگرش‌ها و دیدگاه‌ها دانش آموزان تاثیر مثبت دارد. اما پژوهش‌ها نشان

می‌دهد که فعالیت‌های پرورشی با هدف کمک به شکل‌گیری ابعاد هویتی و تربیتی دانش‌آموزان طراحی نشده یا در این راه موفق نباشته‌اند. گذشته از محدودیت امکانات که می‌تواند بر کمیت و کیفیت فعالیت‌مربیان اثر داشته باشد، شیوه ارزیابی فعالیت‌های پرورشی از سوی ادارات آموزش و پرورش بر جهت‌گیری غالباً کمی فعالیت‌مربیان اثرگذار بوده است. قطعاً معاونت پرورشی از رسالت و اهداف خود دور مانده است و تکیه بر گزارش‌های مکتوب راه مطمئنی برای شناخت و درک میزان کارایی و اثربخشی این بخش از نظام تعلیم و تربیت نخواهد بود (اسکندری، ۱۳۹۱).

در این راستا ارائه الگوی سالم و مثبت می‌تواند تربیتی شایسته به فرد عرضه‌دارد و نوجوان و جوانان را به سمت کمالات و نیکی‌ها رهنمون باشد. شهدای گرانقدر دفاع مقدس با تمسک به آیه شریفه "لقد کان لکم رسول الله ا سوه الحسنة" نزدیک‌ترین افراد به خلق و خوی محمدی (ص) بودند و می‌توان از آنها به عنوان الگوی برتر تربیت دینی و اخلاقی در زمان حاضریاد کرد زیرا برخی از جوانان امروز به دلیل فاصله گرفتن از ارزش‌های دینی سرگردان شدند (شفیعی‌اپور واری و منگالی، ۱۳۹۳). اگر جوانان با الگوهای تربیتی شهدا و اهداف آنها آشنا شوند، می‌توان الگوپذیران بزرگی بادرونی کردن ارزش‌هایی همچون ایثارگری، شهادت، مسولیت‌پذیری در مقابل میهن پرورش داد و می‌توان این الگوها و اسوه‌های فرهنگی را به نسل جدید انتقال داد (ده‌ایجی و جلالی، ۱۴۰۱).

یکی از این الگوهای شایسته و منحصر به فرد انتقالی سردار شهید سلیمانی است که به عنوان یک شخصیت برجسته تا دو دهه وارد ادبیات انقلابی جهان شد. پس از پیروزی انقلاب و در روزهای آغازین دفاع مقدس، جوانی از خطه کرمان پای در میدان نبرد گذاشت که طی چهل سال با بهره‌گیری از ایمان، شجاعت، هوشمندی و تیزی خود، به گونه‌ای در مسیر کمال پیش رفت که سرانجام سکه تأسیس یک مکتب به نام او توسط رهبر معظم انقلاب زده شد (رنجریان، ۱۳۹۹). شهید قاسم سلیمانی یکی از نمونه‌ها و بلکه نمونه‌اعلی اسوه و الگو هستند که همچنان بخش‌های مهمی از آثار وجودی وی نا شناخته مانده است و باید شناخته شود و به کار رود؛ البته واقعیت این است که به سبب در کانون توجه قرار ندادن موضوع یا ضعف در مستندسازی از یکسو و ناتوانی روش‌شناختی در تبدیل به یک آموزه و محدود کردن خود به قالب‌های متعارف پژوهش ازسوی

دیگر، بسیاری از چنین درس‌های مهم را از دست می‌دهیم. بدین ترتیب عملاً آموزش‌هایمان به موضوعات کلی، تکراری، غیر کاربردی، غیر واقعی و غیر چالشی محدود می‌شود (لطیفی، ۱۳۹۹). افزون بر این، معرفی شهید سلیمانی به عنوان یک مکتب، مدرسه درس آموز و یک راه از سوی آیت الله خامنه‌ای (مدظله العالی) از این واقعیت مهم سرچشمه می‌گیرد که ملت‌ها در حیات خویش، نقاط عطف و قهرمانانی دارند که زنده نگه داشتن و حراست از نام و یاد آنها می‌تواند هم به آیندگان روحیه دهد و هم، مایه افتخار و عزت ملی باشد؛ بنابراین، شناخت شاخص‌های شخصیتی این شهید بزرگوار و معرفی آن به آحاد جامعه به عنوان اُسوه، الگو و قهرمان اهمیت دارد و طرح گفتمان مکتب می‌تواند راهی برای نیل به این مقصود باشد (رجبی، ۱۳۹۹).

در نهایت در یک جمع‌بندی می‌توان گفت که تربیت دانش‌آموزان و آینده‌سازان انقلاب اسلامی برای اینکه بتوانند در آینده نزدیک مجاهدانه در مسیر تحقق اهداف گام دوم انقلاب اسلامی و در تمدن‌سازی به وظایف خود عمل کنند، اهمیت والایی دارد. مدیران آینده جامعه باید از اکنون تربیت شوند تا بتوانند به عنوان مدیران جهادی تمدن‌ساز نقش آفرینی کنند. لازمی گرایش به تمدن‌نوین اسلامی، نشر نظری و عملی مکتب اسلام است. بر اساس فرامین مقام معظم رهبری (مدظله العالی) شهید حاج قاسم سلیمانی را به چشم یک مکتب، یک راه، یک مدرسه‌ی درس‌آموز نگاه کنیم. برای تمدن‌سازی اسلامی باید مدیرانی تربیت شوند (ابراهیمی هرسستانی، ۱۳۹۹). در نهایت در این برهه حساس از حرکت انقلاب اسلامی، برای عبور از گردنه‌های سخت در مواجهه با دشمنان قسم خورده و حرکت در مسیر تحقق تمدن‌نوین اسلامی، کشور و به خصوص سیستم آموزشی ما نیازمند الگوی تربیت جهادی شهید سلیمانی است. لذا باید به طراحی الگوی تربیتی بر اساس منش تربیتی شهید سلیمانی به خصوص در مقطع حساس متوسطه با کمک دروس پرورشی اقدام کرد تا الگوی طراحی شده بتواند در داخل کشور و هم در جغرافیای مقاومت کارآیی داشته و موجب قدرت‌آفرینی جبهه مقاومت در عرصه‌های مختلف شود. هم بتواند افراد و مدیرانی جهادی و سلیمانی‌های دیگر برای سرزمین عزیزمان و انقلاب اسلامی کبیر تربیت کند. در نتیجه پرداختن به مکتب شهید سلیمانی از جمیع ابعاد لازم و ضروری است به طوریکه پرداختن به این موضوع نباید محدود به نوشتن کتب و مقالات علمی شود بلکه این مکتب می‌بایست به عنوان یک کتاب درسی تدوین و در سطوح مختلف تحصیلی آموزش و تبیین

شود (ظهوریان، ۱۳۹۹). لذا با توجه به اهمیت تربیت و امور تربیتی در مدارس و جایگاه آن در پرورش شهروندان آینده جامعه اسلامی به ویژه در دوره حساس متوسطه و با توجه به جایگاه و ارزش آن شهید بزرگ در پیشبرد اهداف و آرمان‌های انقلابی و اسلامی لازم می‌دانیم نسل جوان و دانش‌آموز را به هر ترتیبی با ابعاد مختلف تفکرات و شخصیت آن شهید آشنا نماییم. در نتیجه پژوهش حاضر به ارائه الگویی پرورشی براساس ابعاد و مولفه‌های تربیتی مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی با هدف تقویت برنامه‌ی پرورشی در دوره متوسطه می‌پردازد. در نتیجه سوالاتی که این پژوهش به آن می‌پردازد شامل:

- ۱- الگوی پرورشی بر اساس ابعاد و مولفه‌های تربیتی در دیدگاه حاج قاسم سلیمانی با هدف تقویت برنامه‌ی پرورشی در دوره متوسطه کدام است؟
- ۲- ابعاد تربیتی و مولفه‌های اصلی مکتب حاج قاسم سلیمانی کدام است؟
- ۳- درجه تناسب الگوی پیشنهادی از دیدگاه متخصصان تعلیم و تربیت چگونه است؟

مبانی نظری

تربیت

راغب اصفهانی بر آن است که: «تربیت، دگرگون کردن گام به گام و پیوسته هر چیز است تا آن گاه که به انجامی که آن را سزد برسد.» (راغب اصفهانی، ۱۸۴). در تعریف اصطلاحی تربیت آورده اند که انتخاب رفتار و گفتار مناسب، ایجاد شرایط و عوامل لازم و کمک به شخص مورد تربیت تا بتواند استعدادهای نهفته اش را در تمام وجود، و به طور هماهنگ پرورش داده، شکوفا سازد و به تدریج به سوی هدف و کمال مطلوب حرکت کند. یا در تعریف دیگر آمده است که مربی با استفاده از شیوه های تربیتی، همه امکانات و شرایط لازم را برای پرورش داده به فعلیت برساند (امینی، ۱۳۸۴: ۲۷). از منظر شهید مطهری، تربیت عبارت است از پرورش دادن؛ یعنی استعدادهای درونی ای که بالقوه در یک شیء موجود است، به فعلیت درآوردن و ایجاد تعادل و هماهنگی میان آنها تا از این راه متری به حد اعلای کمال خود برسد (مطهری، ۱۳۸۳، ص ۴۳). در سند تحول آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران، تربیت چنین تعریف شده است: «تربیت، فرایند تعاملی زمینه ساز تکوین و تعالی پیوسته هویت متربیان است به صورتی یکپارچه و مبتنی بر

نظام معیار اسلامی به منظور هدایت ایشان در مسیر آماده شدن برای تحقق آگاهانه و اختیاری مراتب حیات طیبه در همه ابعاد" (شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۹۰: ۸۰).

تعریف درس پرورشی

به تبعیت از سند تحولی آموزش و پرورش، در سند «طرح جامع تحول بخشی در معاونت پرورشی و تربیت بدنی؛ سند شماره یک، سند راهبردی معاونت پرورشی و تربیت بدنی» (۱۳۸۷) که در راستای تحول و احیاء امور تربیتی تهیه و تنظیم شده است، "معاونت پرورشی و تربیت بدنی" به عنوان یک معاونت جدید این گونه تعرف شده است (به نقل از اسکندری، ۱۳۹۱):

«بخشی از جریان تربیت رسمی و عمومی که کارکرد آن، زمینه سازی فرهنگی و پرورشی برای تکمیل و تسهیل نظام یاد دهی یادگیری و توانمند ساختن دانش آموزان برای مواجهه با چالش‌های فرهنگی اجتماعی جهت تکوین و تعالی مداوم هویت خود از طریق طراحی، اجرا و استفاده از برنامه ها، خدمات، کالاها و فضاها، فرهنگی تربیتی جذاب برای دانش آموزان است (ص ۶).»

بنابراین جای خوش وقتی است که هم در سند تربیت رسمی و عمومی کشور و هم در طرح جامع تحول بخشی در معاونت پرورشی و تربیت بدنی، به طور صریح و جدی به موضوع هویت تربیتی توجه شده است. از طرفی آموزش های عمومی، از مهمترین سازوکارهای انتقال ارزش های فرهنگی و اجتماعی در جوامع به شمار می روند. مخاطب اصلی این آموزش ها، گروه های سنی پایه و کودکان و نوجوانان اند (احمدی، ۱۳۷۹: ۲۹۲). بنابراین می توان آموزش های عمومی را حوزه های راهبردی و حیاتی برای جامعه پذیری نسل آینده کشور و انتقال ارزش های معطوف به هویت ملی و اسلامی دانست. به نسبت درک اهمیت و جایگاه این آموزش ها در برنامه ریزی های اجتماعی و فرهنگی، وفاق ملی و همگرایی بین نسلی تقویت شده و موجبات انسجام و همافزایی در مسیر توسعه کشور فراهم شود (الهامی و آرش، ۱۳۹۹: ۵۴).

مفهوم الگو

الگو برداری جریانی است که ممکن است با خواست و اراده فرد صورت بگیرد یا به وی معرفی شود. زمانی که افراد خودشان دست به انتخاب الگو می زنند احتمال دارد در انتخاب الگو دچار اشتباه شوند زیرا الگو برداری از دیگران به صورت مطلوب و نامطلوب جلوه می کند همچنین

معرفی الگوی نامطلوب نیز می تواند مشکل ساز باشد. یکی از روش ها و شیوه های تربیتی ارائه الگو واسوه های فضیلت برای تمام انسان هاست. الگوبرداری در آیات وحی الهی به صورت مستقیم و غیر مستقیم تصریح شده است (باقری، ۱۳۸۹: ۱۴۴)، که از جمله نمونه مستقیم آن می توان به این آیه اشاره کرد: "قد کانت لکم اسوه حسنه فی ابراهیم والذین معه، برای شما سرمشق خوبی در زندگی ابراهیم و کسانی که با او بودند قرار داشت" (ممتحنه: ۴) و نیز در بیان غیر مستقیم می توان آیه زیر را تصریح کرد: "وایوب اذ نادى ربه انى مسنى الضروانت ارحم الراحمین، و یاد کن حال ایوب را وقتی که دعا کرد که ای پروردگار، بیماری سختی به من رسیده است و تو از همه مهربان تری" (انبیا، ۸۳).

شهدا به عنوان یک الگو

شهدا آگاهانه راه پرافتخاری را انتخاب کردند. آگاهی و شناخت آنان منبعث از مبانی فکری و روایتگر اندیشه فلسفی آنهاست. می توان از لابلای وصیتنامه ها مبانی فلسفی آنها را استخراج و ارائه کرد. با گذشت ۳۰ سال از دوران جنگ هشت ساله با وجود "دفاعی" و "مقدس" دانستن آن در زمینه جایگاه و تأثیر گذاری شهدا گرچه کارهایی انجام گرفته است که می توان آنها را در اغلب حوزه های فرهنگی ملاحظه کرد اما با توجه به بررسی های به عمل آمده "نتایج پژوهش های مربوط نشان دهنده کم رنگ بودن نسبی این مفاهیم و نارسایی هایی در این زمینه است (اثباتی و کاظمی، ۱۳۸۳).

شهدا برای دفاع از سرزمین و آرمان ها جان خود را فدا کردند. آنها این راه را با شناخت، آگاهی و از روی شوق انتخاب کردند. شناخت آنها مبتنی بر تفکرات، جهان بینی و ملاحظات فلسفی است. طبیعتاً آنها تعریف مشخصی از هستی، خداوند، انسان و ویژگی ها و سرنوشت او، طبیعت، راه های کسب معرفت، ارزش ها و آرمان ها داشتند. شناخت و آگاهی آنها می تواند الگو و اسوهای برای نسل امروز باشد. برای درونی سازی الگوهای رفتاری و آموزه های شناختی و تربیتی شهدا برای تربیت نسلی بهنجار، کمک به پایداری و تداوم انقلاب اسلامی و همچنین مقابله با تغییرات شناختی، فرهنگی و اجتماعی ناخواسته شناخت بنیادهای معرفتی، آموزه های تربیتی و سیره عملی شهدا ضرورت دارد. شهدا و دانشجویان شهید را می توان از روی آثار آنان شناخت. یکی از آثار غنی به جامانده از شهدا وصایای آنهاست. اکثر قریب به اتفاق مدافعان وطن و از جمله

شهدا براساس آموزهای دینی و فرهنگی برای خود وصیت نامه تنظیم می نوشتند. وصیت نامه های شهدا مانند هر اثر مکتوب دیگری منبعث از مبانی فکری، فرهنگی و فلسفی آنهاست. شناخت واقعی تفکرات شهدا از طریق تحقیق علمی انجام می شود. به گونه ای که موفقیت بیشتر جهت آشنایی با الگوهای رفتاری مقبول شهدا، درونی سازی آنها و پایداری این فرایند، دستیابی به بنیادهای فکری و الگوهای رفتاری از طریق انجام تحقیقات علمی میسر می شود... (نظری، سرمدی، فرج الهی و اسمعیلی، ۱۳۹۸).

مفهوم مکتب

مکتب در لغت به معنای دبیرستان و جایی است که در آن نوشتن می آموزند و دفتر خانه و جایی که در آن کودکان را تعلیم می کنند و خواندن و نوشتن و جزآن را می آموزند و سبق می دهند (دهخدا، ۱۳۱۹). اصطلاح مکتب در ادبیات فارسی در چند دهه اخیر بیانگر نگرشی فراگیر و جامع به انسان جهان هستی است گاهی، مکتب معادل اصطلاح لاتین به کار رفته است؛ اما در ادبیات رایج، برابر اصطلاح پسوندی ایسم در زبان لاتین اطلاق می شود (بهرزولک، ۱۳۸۶). مکتب مجموعه جهانی و باور انسان است که به تفسیر انسان و جهان می پردازد؛ هنجارهای انسانی را مشخص و معین می سازد؛ نیاز انسان را به جهان بینی برطرف و در نهایت نظام ارزشی برای زیستن و چگونه زیستن ارائه می کند (دهقانی پوده و پاشایی هولاسو، ۱۳۹۹).

استاد شهید مطهری در تعریف مکتب می گوید: یک تئوری کلی و یک طرح جامع و هماهنگ و منسجم است که هدف اصلی کمال انسان و تأمین سعادت همگانی است و در آن خطوط اصلی و، روش ها باید ها و نبایدها خوب ها، و بد ها، هدف ها و وسیله ها نیازها و دردها و درمان ها، مسئولیت ها و تکلیف ها مشخص است و منبع الهام تکلیف ها و مسئولیت ها برای همه افراد می باشد (مطهری، ۱۳۸۶). سپس می نویسد نوع برداشت و طرز تفکری که یک مکتب درباره جهان و هستی عرضه می نماید زیر ساز و تکیه گاه فکری آن مکتب به شمار می رود این زیرساز و تکیه گاه اصطلاحاً جهان بینی نامیده می شود هدف هایی که یک مکتب عرضه می دارد و به تعقیب آنها دعوت می کند و راه و روش هایی که تعیین می کند و باید ها و نبایدهایی که انشاء می کند و مسئولیت هایی منزله نتایج لازم و ضروری جهان بینی است که عرضه داشته که به وجود می آورد همه به ایشان بعد از تقسیم بندی فعالیت های انسان به التذاذی و تدبیری ذکر می کند که

فعالیت تدبیری انسان به حکم آنکه بر محور یک سلسله نمایات و اهداف دور دست می گردد، خواه ناخواه نیازمند به طرح و برنامه و روش و انتخاب وسیله برای وصول به مقصد است، یعنی نیازمند ایدئولوژی است و در سطح وسیع تر نیازمند مکتب است مثلاً وقتی مسأله حیات ابدی و جاودانگی روح و تجربه نداشتن عقل نسبت به نشسته ما بعد نشسته دنیا پیش می آید نیاز به مکتب و ایدئولوژی بیشتر خود را می نمایاند. بنابراین آنچه بشر امروز و به طریق اولی بشر فردا را وحدت و جهت می بخشد و آرمان مشترک می دهد و ملاک خیر و شر و باید و نبایدها برایش می گردد، یک فلسفه زندگی مجهز به استدلال و به عبارت دیگر یک ایدئولوژی جامع و کامل است. لذا انتخابی آگاهانه مکتب و ایدئولوژی از ضروریات حیات اجتماعی می باشند. بیشتر مکتب ها امری جامع و در صدد تبیین تمامی ابعاد زندگی انسان ها هستند. آن ها می گویند با ارائه توضیحات و نگرش های خاص موجب معنادار شدن زندگی انسان ها شوند. قدرت معنابخشی مکاتب متفاوت است (لیالی و مشمایی، ۱۴۰۰: ۱۹ و ۲۰).

شهید قاسم سلیمانی به عنوان اسطوره ای ملی و فراملی

سردار شهید سلیمانی یک اسطوره بود و یک اسطوره شد. بدین معنا که در تاریخ مدرن یعنی تاریخ دولت-ملتها، اساساً می گوئیم دولت-ملت ها بر پایه اسطوره ها ساخته می شوند. سلسله ای از اسطوره ها که هم می توانند با ستانی و سنتی باشند و هم می توانند مدرن باشند؛ گرد هم جمع می آیند و در حافظه تاریخی ملت ها یک ما درست می کنند که یک ما می ملی است. این کارکرد اسطوره در دولت-ملت ها است. در واقع اگر بخواهیم از این زاویه پدیده حاج قاسم را ارزیابی کنیم، او یک اسطوره درون دولت ملی ایران است و نه فقط در دولت ملی ایران! برای فهم این مهم باید بدانیم که جمهوری اسلامی ایران به مدل دولت های ملی نقد داشت و از ابتدا به لحاظ نظری به دولت ملی^۱ نقد داشت، منتها مجبور بود در قالب دولت ملی در منطقه حرکت کند. برای همین فضای سیاست خارجی خاص خود را آفرید که بسط حوزه نفوذ بود. این بسط حوزه نفوذ، اسطوره های ملی ایرانی را منطقه ای و بلکه جهانی کرد. الان ملت های درون منطقه هستند که به اسطوره ملی ایرانی ارجاع می دهند و این یک امر خارق العاده است. این اسطوره کسی جز حاج قاسم سلیمانی نیست. در سراسر جبهه مقاومت که یک جغرافیای عریض و طویل است، حاج قاسم

سلیمانی تبدیل به یک اسطوره شده است. اسطوره حاج قاسم سلیمانی چگونه در ذهن ما ایرانی‌ها آفریده شد؟ عناصر اسطوره‌های ایرانی که دولت ملی ایران متأخر پس از پهلوی به آن ارجاع می‌دهد، اولاً ترکیبی از یک سری عناصر باستانی است. این عناصر باستانی هم جنبه ملی ایرانی و هم جنبه اسلامی دارد. در واقع ترکیبی از عناصر ایرانی و اسلامی یک مای ملی برای ایرانی‌ها می‌آفریند. عناصر باستانی اسطوره ایرانی می‌تواند رستم و آرش کمانگیر باشد؛ عنصر مذهبی آن هم یک ارجاع خیلی مشخص به حضرت علی (ع) است. سایر ائمه اطهار (ع) و حضرت محمد (ص) هم هستند ولی در اسطوره‌های ایرانی - اسلامی حضرت علی (ع) یک معنای خاص دارد. لذا ترکیب این دو عنصر ایرانی و اسلامی در یک اسطوره مدرن خود را بازنمایی می‌کند و این اسطوره مدرن کسی جز حاج قاسم سلیمانی نیست. نه تنها به علت شهادت مظلومانه ایشان بلکه حداقل از ۵ الی ۶ سال قبل، از زمانی که نام حاج قاسم سلیمانی در مبارزه با داعش مطرح شد اساساً این تصویر شکل گرفت. گویی یک استمرار تاریخی از ترکیب اسطوره‌های باستانی و مذهبی در طول تاریخ در وجود و شخصیت حاج قاسم متجلی شده است. منش و رفتار حاج قاسم هم این اجازه را میداد که این تفسیر اتفاق بیوفتد (افشار، ۱۴۰۰: ۱۸۴ و ۱۸۵).

مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی

به منظور بررسی مکتب شهید سلیمانی، تعریفی ارائه شده از مکتب عبارت است از "مجموعه‌ای از اعتقادات محکم و منسجم، رفتارهای مرتبط برخاسته از اعتقادات خلیات و نمودهای منبعث از اعتقادات و اعمال به که از فرد شخصیه الگو و جامع ارائه می‌دهد". سردار سلیمانی مصداق چنین انسانی بود. با نگاه اول به این خصوصیات، شخصیتی (فیلسوف) از ایشان استنباط می‌شود، درحالی که واقعاً ایشان یک فیلسوف و یا دارای مشرب و سبک فلسفی خاصی نبودند، هرچند می‌توان از همه رفتارهای ایشان به اصلی از اصول فلسفه اشاره داشت. وی به صورت مألوف در مدرسه علمیه یا دانشگاه تحصیل نکرده بود، هرچند می‌توان ایشان را فرزند حوزه‌های علمیه و دانشگاه دانست و می‌توان برای هرباور و رفتار و روش‌های ایشان تفسیری دینی و علمی ارائه کرد و حتی در حوزه‌ها و دانشگاه‌ها به عنوان یک «مظهر» تدریس شود. همان‌طور که در بیان حضرت امام خامنه‌ای و در بیانیه شهادت ایشان آمده بود، شهید حاج قاسم پیرو مکتب حضرت امام خمینی بود و از این نظر هر آنچه در عملیات دینی و سیاسی، اجتماعی آمده بود در وجود و رفتار این شهید تجلی

داشت (زارعی، ۱۳۹۸: ۸). شهید سلیمانی به عنوان شاگرد این مکتب توانست جامع ارزش های اخلاق فردی و اجتماعی باشد و این امر اهمیت بسیار زیادی دارد، چون این وجه تمایز «دین داری انقلابی» از «دین داری عافیت طلبانه» و هم از انقلابیگری سکولار» است. شهید سلیمانی نمونه موفقی از جمع بین «معنویت دینی» و «جامعه گرایی» ارائه کرد، عرفان را با سیاست و مبارزه گره زد و در مقام عمل آن را در حوزه نظامی نیز اعمال نمود. همان که دربیانات حضرت امام خامنه ای نسبت به شهید سلیمانی بیان شد، معظم له شهید سلیمانی را تربیت یافته «اسلام» و مکتب امام خمینی معرفی کردند، پس ملاحظه آموزه های امام در قالب یک مکتب تربیتی مهم است (کریمخانی، ۱۴۰۰).

مکتب سلیمانی یک مکتب تربیتی است. جذابیت شخصیت ایشان برای جوانان مسلمان نمود این مهم است. تأثیر بر شخصیت آدمی و جهت دهی به رفتار و بینش وی خاصیت مکتب سلیمانی است. او انسان ساز است. همان گونه که خود در مکتب امام ساخته شد و آنقدر رشد کرد که خود به مثابه مکتب شد. قطعاً حصر شخصیت وی در حوزه نظامی منجر به تولد و گسترش مکتب سلیمانی نخواهد شد، بلکه اسلوک مکتبی وی در همه ابعاد سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، اعتقادی و رفتاری موضوعیت دارد. به زعم صاحب نظران شهید سلیمانی دارای جایگاه، اصول، سلوک، جوهره و ویژگی هایی است که جمیع آنها او را در قالب یک مکتب متمایز به تصویر می کشد که در این فصل به برخی از آن ها؛ اشاراتی خواهیم داشت (افشار، ۱۴۰۰: ۱۷۴).

براساس سخنان سردار شهید قاسم سلیمانی، دفاع مقدس ریشه در مکتب تربیتی امام حسین (ع) دارد. به ولایت امام خمینی (ره) و بعد ایت الله خامنه ای، مکتبی تربیت شد و از آن مدرسه های جدید متولد شد به نام (دفاع از انقلاب و نظام جمهوری اسلامی ایران و دفاع از حرم) شاگردان این مکتب که توانستند دشمن را سرکوب و در مواردی کاملاً از بین ببرند، هم اکنون تبدیل شده اند به معلمان همه مقاومت های امروز و فردا. شهدا و مبارزان این مکتب، الگوی انسان ها برای استقلال، آزادی و دفع و نابودی ظالمان و ستمگران خواهند بود؛ مکتب و مدرسه ی دفاع مقدس و دفاع از حرم، الگوی پایدار چگونگی مبارزه با دشمن خواهد بود. بعد از شهادت سردار قاسم سلیمانی، رهبر انقلاب و نظام جمهوری اسلامی ایران، آیت الله خامنه ای، وی را برای اعتقادات، مجاهدت ها و طرح های خلافتی در نبردهای سخت نظامی، صاحب مکتب، راه و مدرسه درس آموز

دانست. رهبری توصیه نمود که از این منظر به شاحت این اعجوبه‌ی مبارز مخلص راه خدا بنگرند و راه او را بشناسند. مکتب و مدرسه‌ی درس آموز حاج قاسم، عنوان کوتاهی است، اما برای معرفی آن، مطالعه تفکر و تحقیق بسیار عمیق و زمان و حوصله بسیار زیادی نیاز است. او از نوجوانی اش با ابتلائات و آزمون‌های سخت الهی روبرو شد، در جهاد اکبر و جهاد اصغر نیات و اعمالش رضایت خداوند قرار گرفت و مقام شهادت در بندگی خداوند به او عنایت شد. سرانجام اندیشه و اعمال او تبدیل به مکتب و مدرسه‌ی درس آموز شد (رستمی نسب، ۱۴۰۰: ۲۹ و ۳۰).

پیشینه تحقیق

البته پژوهش‌های کمی در کشور به مکتب تربیتی شهید سلیمانی پرداخته‌اند، اما نتایج همان پژوهش‌های انجام شده نیز نشان می‌دهد که مکتب شهید سردار حاج قاسم سلیمانی همان مکتب اسلام و راه اسلام است که مبانی به غایت اصلی تربیتی یک جامعه اسلامی است.

رضوانی، غلامی و محبی (۱۴۰۰) به دنبال رهیافتی از الگو سازی تربیتی تا الگوپذیری از شهید سلیمانی از سوی دانشجویان بودند که مدلی را استخراج کردند که در پنج سطح، شامل «جذاییت سردار»، «تثبیت جذاییت»، «اراده در تغییر رفتار»، «ظهور کنش» و «کنش گزینی متعالی» بود هم سه مضمون «برجستگی اخلاق فردی سردار»، «برجستگی اخلاق بین فردی سردار» و «برجستگی سبک مدیریتی سردار» در سطح اول قرار گرفتند. تحلیل یافته‌های آنان ظرفیت بالای زندگی و شهادت سردار در الگوسازی تربیتی برای نسل نوجوان و جوان را تأیید می‌کند.

اسلامی، صاحبی هرنندی و شبانی (۱۴۰۰) در تحلیل و بررسی مولفه‌های شناسایی شده مدیریت تربیتی در متون علمی بر پایه مکتب سلیمانی و با تأکید بر سند تحول بنیادین آموزش و پرورش پس از استخراج مضامین مدیریت تربیتی بر پایه مکتب شهید سلیمانی از منابع علمی و دسته‌بندی آنها، دریافتند که مولفه‌های شناسایی شده در پژوهش‌های مختلف مشابه بوده و علاوه بر آن با وظایف و اصول و رویکردهای بیان شده در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش نیز با هم همپوشانی دارند. این مولفه‌ها در مدیریت نهادهای مختلف اجتماعی به شکل یکسان با نام‌های مشابه متفاوت ذکر شده‌اند.

جنت بوداغی (۱۴۰۰) در بررسی اصول تربیتی در آموزه‌های مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی اظهار داشت که قرار گرفتن هر کس بر اساس چارچوب مکتب اسلامی و اجرای دقیق معیارهای

آن نوید یک الگوی مناسب در بین آحاد جامعه را می‌طلبد و سردار قاسم سلیمانی؛ تقسیم‌کننده و پخش‌کننده بذر قداست‌ها و ارزش‌های انسانی در درون جامعه است. او از اصول خدا محوری، تعبد محوری، مربی محوری، زندگی محوری، فرد محوری، عمل گرایی، اخلاق مداری، سعی محوری، اعتدال محور، محبت محوری، نظارت محوری، آرمان گرایی، شهید محوری و در نهایت از آخرت محوری پیروی می‌جست که می‌تواند به عنوان یک اصول تربیتی در جامعه ما باشد.

نیک طبع و نصیری پور (۱۴۰۰) در بررسی الگوپذیری از مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی در مبانی و اصول تربیت دینی فرزندان معتقدند نظام تربیتی اسلام، کاملترین دین الهی، بر مبانی و اصول خاصی مبتنی است که زمینه‌ی فکری و رفتاری مسلمانان را جهت می‌دهد. از این رو در فرآیند تربیت دینی قبل از هر امری باید به استخراج مبانی و اصول و رعایت آنها اهتمام ورزیده شود و چون در مکتب تربیتی شهید حاج قاسم سلیمانی، شاهد تبلور عینی مبانی مکتب تربیتی اسلام هستیم؛ بدین لحاظ معرفی جامعیت اسلام در توجه داشتن به تربیت و تعالی انسانها از طرفی و از سویی دیگر معرفی حاج قاسم در عدم انحصار به بُعد نظامی و افزون بر آن بررسی تطبیقی مکتب تربیتی وی در مقایسه با اصول و مبانی تربیتی قرآن و سنت با روش مقایسه‌ای از جهت لزوم الگوپذیری از سیرهی گفتاری و عملی ایشان اهمیت ویژه دارد. همچنین در معرفی مبانی و اصول نظام تربیتی اسلام عبارتند از خدا محوری، تعبد محوری، فرجام محوری، عزتمندی و غیرتمداری و اصول متفرع بر آن مانند توجه به رشود اخلاقی و معنوی و علمی فرزندان که در همگی در سبک زندگی شهید حاج قاسم سلیمانی به چشم می‌خورند.

کاوند و جابر انصاری (۱۴۰۰) در تبیین و واکاوی ابعاد تربیتی مکتب شهید سلیمانی دریافتند که ابعاد تربیتی مکتب شهید سلیمانی مبتنی بر پنج بعد تربیت دینی (تعبد، تقوا، ایمان، دنیا گرایی، آخرتگرایی، اخلاص، ولایت محوری و تکلیف گرایی)، تربیت عقلایی (بصیرت داشتن، اندیشه ورزی، حکمت آموزی، واقع‌بینی، عبرت آموزی)، تربیت انقلابی (دشمن شناسی، استکبار ستیزی، جهادگری، آرمان گرایی، عبور از غرب)، تربیت قانونی (تقید به قانون و عمل به قانون) و تربیت اخلاقی (تخلق به اخلاق حسنه، کنترل احساسات و عواطف، اعتدالگرایی، شناخت فضایل و رذایل، کرامت مداری، دوری از رذایل اخلاقی) می‌باشد.

امیری (۱۴۰۰) در بررسی اصول تربیتی در آموزه‌های مکتب شهید سلیمانی به نتیجه رسید که پنج اصل اساسی تربیتی استخراج شده از متون به جا مانده از شهید سلیمانی عبارتند از: محوریت اصول و خدا باوری، اعتقاد به تکالیف و برنامه‌های شرعی و دینی، هویت خاص اصول تربیتی در مکتب ایشان، هماهنگی رفتارهای عملی با اعتقادات قلبی و آرمانگرایی و نگاههای بلند ایشان که ده‌ها مولفه تربیتی بر مبنای آنها در شخصیت ایشان ساری و جاری ساخته بود.

عباس زاده (۱۳۹۹) در پژوهشی به بررسی مؤلفه‌های تربیتی مکتب شهید سلیمانی پرداخته است. او معتقد است که یکی از زیربنایی‌ترین عناصر تحقق تمدن نوین اسلامی، عنصر تربیت است و سردار سلیمانی در بستر تربیت جهادی رشد کردند و رفتار عملی ایشان نیز می‌تواند الگوی تربیت جهادی را ارائه نماید که نیاز جامعه امروز ما برای نقش آفرینی در دنیای کنونی و تمدن سازی است که مولفه‌های تربیتی مکتب شهید سلیمانی در مقوله‌های شناختی، گرایشی و رفتاری با رویکرد جهادی است.

روش‌شناسی پژوهش

باتوجه به هدف پژوهش، این تحقیق از نوع کیفی است و در قالب پارادایم تفسیرگرایی، به شیوه کیفی صورت گرفت. همچنین تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز با استفاده از روش تحلیل مضمون انجام شد. در این تحقیق از آنجایی که به بررسی اسناد می‌پردازد، جامعه پژوهش کلیه سخنرانی‌های شهید قاسم سلیمانی است و از آنجایی که همه سخنرانی‌های قابل در دسترس در کتاب‌ها و پایگاه‌های اینترنتی قرار داشتند و تعداد آنها ۲۲ سخنرانی به همراه وصیت نامه این شهید بود. در نهایت با توجه به محدود بودن، تعداد جامعه نمونه همان تعداد جامعه ۲۲ سخنرانی شد. شیوه‌ی گردآوری داده‌ها در این پژوهش به صورت کتابخانه‌ای و استفاده از اسناد و مدارک، مقالات و کتاب‌های معتبر در مورد شهید حاج قاسم سلیمانی به صورت فیزیکی و الکترونیک بوده است. ابزار مورد استفاده در تجزیه تحلیل داده‌ها در این پژوهش نرم افزار مکس کیودا^۱ ورژن ۲۰۱۸ است. البته واضح است که نرم‌افزار فقط می‌تواند در سازماندهی و بازیابی داده‌ها به پژوهشگر کمک نماید و نمی‌تواند به تنهایی درباره داده‌ها قضاوت کند. پژوهش کیفی، خاصیت رفت و برگشتی دارد و خود اصلاح است. داده‌ها مرتباً بازبینی می‌شوند و تناسب داده‌ها و کار تحلیل

^۱ Maxqda

مفهومی و تفسیر به صورت مستمر نظارت و ممیزی می‌شوند. در نهایت برای بررسی روایی پژوهش از ۱۰ نفر از خبرگان حوزه علوم تربیتی، علوم سیاسی و مدیریت آموزشی به روش نمونه گیری هدفمند برای بررسی صحت کد گذاری‌ها و مضامین بدست آمده استفاده شده است. ضمن اینکه پژوهش نیز زیر نظر استاد راهنما و مشاور به‌عنوان هدایتگر تحقیق صورت گرفته است که خود ایشان نیز مبنایی برای ارزیابی و روایی تحقیق هستند.

یافته‌های پژوهش

پس از جستجو و بررسی‌های اولیه در اینترنت و منابع مختلف ۲۲ سخرانی و سخنان از شهید سردار قاسم سلیمانی بدست آمد (دانشکده و پژوهشکده اقتصاد دانشگاه امام حسین (ع)، ۱۴۰۰) که بعد از جمع‌آوری سخنان و سخرانی‌های مختلف سردار شهید حاج قاسم سلیمانی به بررسی اولیه سخرانی‌ها و سخنان آن شهید پرداخته شد. سخرانی‌های سردار شهید به چند دسته شامل سخرانی‌های مراسم‌های سالگرد دفاع مقدس و کنگره‌های یادواره شهدا در شهرهای مختلف، سخرانی‌ها در جمع سپاهیان، بسیجیان و مدافعین حرم و در نهایت وصیت نامه آن شهید تقسیم‌بندی شد. سپس هر کدام از سخرانی‌ها در نرم‌افزار مکس کیو دی به صورت فایل وارد و سپس برای آنالیز اولیه ذخیره‌سازی شد. مشخصات سخرانی‌های مورد استفاده در این پژوهش در جدول شماره (۱) به شرح زیر است.

جدول ۱: دسته‌بندی سخرانی‌ها و متون سردار حاج قاسم سلیمانی

شماره	عنوان سخرانی	زمان و مکان	تقسیم‌بندی اولیه
۱	مراسم سالروز فتح خرمشهر	(تهران: ۱۳۸۵)	سالگرد دفاع مقدس و کنگره‌های یادواره شهدا
۲	در یادواره شهدای مخابرات و بیسیم چی کرمان	(کرمان: ۱۳۹۰)	
۳	در کنگره سرداران و شش هزار شهید استان قم	(قم: ۱۳۹۱)	
۴	در یادواره فرماندهان و معاونان شهید گردان‌ها و واحدهای لشکر ۲۷ محمد رسول الله (پرچمداران دوکوهه)	(تهران: ۱۳۹۱)	

۵	در یادواره شهدای ادوات لشکر ۴۱ ثارالله کرمان	(کرمان: ۱۳۹۲)
۶	در نخستین سالگرد شهید حسن شاطری	(سمنان: ۱۳۹۲)
۷	در سالروز عملیات بیت المقدس	(تهران: ۱۳۹۴)
۸	کنگره هشت هزار شهید استان گیلان (میدان شهدای ذهاب)	(رشت: ۱۳۹۵)
۹	در سالروز شهادت شهید همدانی	(تهران: ۱۳۹۵)
۱۰	در یادواره شهدای ملایر	(ملایر: ۱۳۹۵)
۱۱	در سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی	(کرمان: ۱۳۹۶)
۱۲	در روز جهانی مسجد	(تهران: ۱۳۹۶)
۱۳	در مراسم دهمین سالگرد شهادت حاج عماد مغنیه	(تهران: ۱۳۹۶)
۱۴	در مراسم چهلم شهید مرتضی حسین‌پور (گلزار شهدای سلمان)	(لنگرود: ۱۳۹۶)
۱۵	در مراسم هفته دفاع مقدس - محفل هیأت رزمندگان اصفهان	(اصفهان: ۱۳۹۶)
۱۶	در مراسم چهلم شهید شعبان نصیری (مصادف با آزادسازی موصل)	(تهران: ۱۳۹۶)
۱۷	در یادواره ۱۳۰ شهید محله کن تهران	(تهران: ۱۳۹۶)

۱۸	در یادواره عملیات رمضان (حسینیۀ امام خمینی(ره))	(شهر همدان: ۱۳۹۷)	
۱۹	دست نوشته حاج قاسم سلیمانی خطاب به بسیجیان	(۱۳۹۴)	سخرانی‌ها در جمع سپاهیان، بسیجیان و مدافعین حرم
۲۰	سخرانی سردار شهید حاج قاسم سلیمانی در جمع فرماندهان سپاه	(تهران: ۱۳۹۸)	
۲۱	متن سخنرانی سردار سلیمانی در جمع مدافعان حرم	(تهران: ۱۳۹۴)	
۲۲	وصیتنامه سردار شهید حاج قاسم سلیمانی	تاریخ باز شدن ۹۸/۱۱/۲۶	وصیتنامه شهید

در این پژوهش نیز پس از جمع‌آوری سخنرانی‌ها و سخنان سردار شهید حاج قاسم سلیمانی به استخراج مضامین پایه از متون پرداخته شد. تعداد ۲۰۳ مضامین پایه از متن استخراج شد که به علت زیاد بودن کدهای پایه، می‌توان مشخصات تعدادی از این مضامین پایه و قسمت‌های استخراج شده از آن را در جدول شماره (۲) مشاهده کرد. لازم به ذکر است در روش تحلیل مضمون به باید به طور مرتب به صورت رفتی و برگشتی کدها را اصلاح و بررسی کرد که در این پژوهش بسیاری کدها مشابه نیز در هم ادغام شدند.

جدول ۲: مضامین پایه استخراج شده از متن سخنرانی‌ها

شماره	متن	مضامین پایه
۱	دفاع مقدس موجب تقویت لایه‌های هویتی، ارزشی و دینی جامعه ما شد. چون در دوران دفاع مقدس تقریباً به نوعی نمایندگانی از همه آحاد کشور، از همه جغرافیای کشور می‌آمدند. این اثرگذاری	تقویت لایه‌های هویتی، ارزشی و دینی

	به سرعت در درون جامعه ما از دفاع مقدس اتفاق افتاد و جامعه ما را به سرعت تبدیل کرد به یک جامعه دینی.	
تربیت القایی	یکی از اثرات تربیتی مسئولین که مهم‌ترین اصل در اصل تربیتی است، اصل القایی و تربیت القایی است. تربیت القایی خیلی تأثیر دارد. جبهه یکی از اثرات تربیتی آن، اثرات القایی بود. فرد می‌دید و اثر می‌گذاشت و متأثر می‌شد.	۲
استفاده از تجربه دفاع مقدس و اوایل انقلاب	اما این نکات مهم که برخاسته از تجربه‌های موفق ما در دوره‌های اول انقلاب و تا حدی میانه انقلاب و خصوصاً در دوره دفاع مقدس است، اگر مدنظر قرار بگیرد تأثیر بسیار شگفتی بر وضع جامعه ما دارد.	۳
الگو قرار دادن دفاع مقدس به عنوان منشا تحول جامعه	مهم‌ترین نگرانی در جامعه امروزمان برای این که استقلال‌مان، وحدت‌مان، عزت‌مان آسیب ببیند و ممکن است ببیند، نگرانی فرهنگی و تربیت جامعه ما است. اگر بخواهیم این نگرانی را رفع کنیم باید به ویژگی‌ها و ارزش‌های دوران دفاع مقدس توجه کنیم.	۴
تأثیری‌پذیری نقش تربیتی از دفاع مقدس	چرا جنگ ما به مدرسه تبدیل شد؟ امروز جنگ الگو هست یا نیست؟ چه مدرسه‌ای عمیق‌تر از دفاع مقدس دارید که یک مدل رفتاری حقیقی دینی اخلاقی مدیریتی در ابعاد گوناگون را به عنوان نمونه به نمایش گذاشته باشد؟ یک نمایش تجربه‌شده موفق حقیقی!	۵
توجه به جنگ به عنوان اسلام ناب	چیزی که از جنگ به جامعه ما بروز کرد، ذره‌ای در آن ناپاکی وجود نداشت، ناب ناب بود، اسلام نابی که امام رضوان الله تعالی علیه دنبال آن می‌گشت تا در جمهوری اسلامی آن را محقق کند.	۶
داوطلبانه ملت‌مسانه بودن	شما می‌دانید البته بعداً همه کسانی که صدای من را می‌شنوند یا می‌بینند می‌دانند، همه کسانی که امروز در صحنه سوریه حضور پیدا می‌کنند برخلاف همه صحنه‌های دیگری که مانند جنگ تحمیلی یا صحنه‌های دیگری داشتیم آنها داوطلبانه نه، داوطلبانه ملت‌مسانه در این صحنه حضور پیدا کردند.	۷

بعد از فرآیند یافتن مضامین پایه با توجه به فرآینده تحلیل مضمون به یافتن مضامین سازمان دهنده و مضامین فراگیر در این پژوهش پرداخته شد. از نتایج تحلیل مضامین ۱۸ مضمون سازمان دهنده شامل: توجه به نقش و اثرات دفاع مقدس به عنوان یک عامل تربیتی، ترویج فرهنگ جهادی به عنوان یک عامل تربیتی، توجه و تمرکز بر شهدا و تأثیری‌پذیری از آنان در همه ابعاد، شهادت به عنوان فرهنگ تربیتی، الگو قرار دادن رهبران جهادی و اسلامی، توجه به نقش تربیتی اماکن مذهبی، تربیت مکتب عاشورایی، پرورش ویژگی‌های معنوی، اعتقاد به اسلام و اصول دینی، ویژگی مدیریت در جامعه اسلامی، پرورش هر فرد برای ایفای نقش خود در جامعه اسلامی، پرورش ویژگی‌های شخصیتی، تربیت و پرورش روحیه انقلابی، پرورش در راستای توجه به رهبری انقلاب و جمهوری اسلامی، امام خمینی (ره) به عنوان اسوه تربیتی، دشمن‌شناسی و مبارزه در مقابل استکبار به عنوان یک اصل تربیتی، حفظ نظام اسلامی به عنوان یک وظیفه، توجه به نقش انقلاب به عنوان یک عامل تربیتی استخراج شد. همچنین از مضامین سازمان دهنده ۵ مضمون از جمله:

- ابعاد تربیتی جهادی و شهادتی
- ابعاد تربیتی مذهبی و معنوی
- ابعاد تربیتی اجتماعی
- ابعاد تربیتی شخصیتی
- ابعاد تربیتی سیاسی

به عنوان مضامین فراگیر بر اساس ابعاد و مولفه‌های تربیتی در دیدگاه حاج قاسم سلیمانی با هدف تقویت برنامه‌ی پرورشی در دوره متوسطه استخراج شد که همگی در یک جدول به دلیل طولانی بودن در ضمیمه آماده است. بعد از یافتن مضامین سازمان دهنده و مضامین فراگیر از مضامین پایه در مرحله بعدی تحلیل پژوهش به ترسیم شبکه مضامین پژوهش پرداخته شد تا تمام ارتباطات و الگوهای موجود در متون سخرانی‌ها و متن‌ها دیگر شهید سردار حاج قاسم سلیمانی در جهت یافتن ابعاد و مولفه‌های تربیتی در دیدگاه حاج قاسم سلیمانی با هدف تقویت برنامه‌ی پرورشی در دوره متوسطه به صورت بصری ترسیم و مورد بررسی قرار بگیرد. به دلیل بزرگی

داده‌ها و مولفه‌های بدست آمده شبکه مضامین بدون مضامین پایه در شکل شماره (۱) شبکه اصلی قابل مشاهده است.

شکل ۱: شبکه مضامین پژوهش

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

تحقیق مورد بحث بر پایه سه هدف زیر انجام شده است:

- شناخت و توصیف ابعاد تربیتی و مولفه‌های اصلی مکتب حاج قاسم سلیمانی

- طراحی یک الگوی تربیتی و آموزشی براساس مکتب حاج قاسم سلیمانی با هدف تقویت برنامه‌ی پرورشی در دوره متوسطه

- تعیین درجه تناسب الگوی پیشنهادی از دیدگاه متخصصان تعلیم و تربیت که در این قسمت به بررسی هر یک از اهداف در قالب سوالات پژوهش پرداخته می‌شود.

۱-۳ ابعاد و مولفه‌های تربیتی در دیدگاه حاج قاسم سلیمانی کدامند؟

با بررسی سخنانی‌های مختلف سردار شهید حاج قاسم سلیمانی که مشتمل بر ۲۲ سخنی و متون مختلف از سخنان اوست و همچنین پس از تحلیل داده‌ها و استخراج مضمون‌های مورد نظر، ۲۰۳ مضمون پایه و با دسته‌بندی و تحلیل مضمون به ۱۸ مضمون سازمان یافته استخراج شد و در نهایت ۵ مضمون فراگیر بدست آمد که به ترتیب ابعاد و مولفه‌های مکتب سردار شهید حاج قاسم سلیمانی هستند. ابعاد و مولفه‌های مکتب در دیدگاه شهید حاج قاسم سلیمانی به شرح کامل زیر است:

۱- ابعاد تربیتی جهادی و شهادتی

اولین بُعد به دست آمده در الگو تربیتی سردار شهید حاج قاسم سلیمانی بُعد تربیتی جهادی و شهادتی است. می‌توان گفت بعد تربیتی جهادی و شهادتی مهم ترین بعد مکتب سردار شهید حاج قاسم سلیمانی می‌باشد که به تفصیل در ادامه هریک از مولفه‌های آن بررسی می‌شود.

- توجه به نقش و اثرات دفاع مقدس به عنوان یک عامل تربیتی

این مولفه یکی از مولفه‌های مهم سخنان و افکار سردار شهید می‌باشد که به کرات به آن اشاره کرده‌اند. در نهایت می‌توان گفت که فرهنگ دفاع مقدس جنبه‌ای از فرهنگ است که به زندگی و نحوه کنش افراد جامعه به مسائل مختلف در صیانت از آرمان‌ها، ارزش‌ها و مرز و بوم در برابر تهدیدهای مرتبط با حوزه پایداری کشور در هشت سال دفاع مقدس ارتباط پیدا می‌کند. این فرهنگ الگوهای سمت گیری نسبت به موضوعات مختلف و مرتبط با استقلال، پایداری و بالندگی کشور را سامان می‌دهد و افراد و جامعه را برای اقدامات مختلف آماده می‌کند. (شعبانی سارویی، ۱۳۹۴). پژوهش‌های مختلفی به طور جداگانه فرهنگ دفاع مقدس را به عنوان یک مولفه استخراج نکردند اما فرهنگ شهادت طلبی و ایثار را به عنوان یکی از مولفه‌های مکتب تربیتی حاج قاسم

سلیمانی بر می‌شمارند از جمله می‌توان به پژوهش‌های دهقانی و پاشایی هولاسو (۱۳۹۹) عباس زاده (۱۳۹۹) لطیفی (۱۳۹۹) محمد مصیری (۱۳۹۹)، غلامی (۱۳۹۹) وفیضی، ندافان و باباهادی (۱۴۰۰) اشاره کرد.

- ترویج فرهنگ جهادی به عنوان یک عامل تربیتی

نگاه ویژه‌ای که سردار شهید حاج قاسم سلیمانی به جهاد داشت، نگاه منحصر به فردی بود که در تک تک سخنان و حتی در عمل او هویدا بود. بر این اساس، درگیری همه جانبه انقلاب اسلامی با غرب ایجاب می‌کند که برای تمدن‌سازی رویکرد مقاومتی و جهادی اتخاذ کنیم که مکتب شهید سلیمانی در این راستا است (ابراهیم هرستانی، ۱۳۹۹). پژوهش‌های مختلفی این مولفه را به نام دیگر اما نزدیک به این مفهوم به عنوان یکی از مولفه‌های مکتب حاج قاسم سلیمانی تایید می‌کنند که می‌توان به پژوهش‌های رجبی (۱۳۹۹) خانی و محمدی (۱۳۹۸) و عباس زاده (۱۳۹۹) و دهقانی و پاشایی هولاسو (۱۳۹۹)، رنجبریان (۱۳۹۹) و ابراهیمی هرستانی (۱۳۹۹) اشاره کرد.

- توجه و تمرکز بر شهدا و تأثیری‌پذیری از آنان در همه ابعاد

با بررسی سخنان آن شهیدی معظم در می‌یابیم که علاقه و احترام او به خانواده شهدا به گونه‌ای است که امکان ندارد او در مکانی سخرانی کند و از شهدا نام نبرد و راجع به آنها صحبت نکند. مطالعه در فرهنگ شهادت و زندگانی شهیدان موید آن است که (شهیدان) از مستحکم‌ترین هویت ملی دینی برخوردار بوده‌اند، که می‌توانند اسوه‌ای برای سایر جوانان در یافتن هویت واقعی خویش باشند (مردانی نوکنده، ۱۳۹۰). پژوهش‌های مهدیه (۱۳۹۹)، رنجبریان (۱۳۹۹)، غلامی (۱۳۹۹)، از جمله پژوهش‌هایی است که این مولفه را در نظر گرفته‌اند. عباس زاده (۱۳۹۹) یاد خانواده شهداء و انس با آنها را به عنوان یکی از مولفه‌های تربیتی مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی خاطر نشان می‌کند.

- شهادت به عنوان فرهنگ تربیتی

شهید سلیمانی اعتقاد عمیق داشت یکی از مسائلی که می‌تواند فرهنگ جامعه را از خطرات مصون بدارد ترویج و گسترش فرهنگ ناب شهادت و دفاع مقدس در جامعه است. اصولاً ایشان پویایی و سرزندگی جامعه اسلامی را در هم تنیده با فرهنگ جهاد و ایثار و شهادت می‌دانست و

معتقد بود تا هنگامی که جامعه در بستر این فرهنگ حرکت نماید، امنیت فرهنگی خود را تضمین نموده است (غلامی، ۱۳۹۹). مهدیه (۱۳۹۹)، رنجبریان (۱۳۹۹)، غلامی (۱۳۹۹)، عباس زاده (۱۳۹۹)، رجبی (۱۳۹۹) از جمله پژوهش‌هایی است که به این موضوع به عنوان یکی از مولفه‌های مکتب سردار شهید حاج قاسم سلیمانی اشاره کرده‌اند.

- الگو قرار دادن رهبران جهادی و اسلامی

به دلیل موفقیت‌ها و دیدگاه‌های شهید حاج قاسم سلیمانی که باعث شده است ایشان را به عنوان موفق‌ترین یا یکی از موفق‌ترین مدیران جهادی تمدن ساز در جهان اسلام منسوب نمود و اینکه شهید قاسم سلیمانی یک مجاهد و فرمانده انقلابی بود که در همه ابعاد زندگی روحیه جهادی در وجود او موج میزد اما هیچ کدام از پژوهش‌ها به طور مستقل مولفه‌ای در این خصوص اشاره‌ای نکرده‌اند.

۲- ابعاد تربیتی مذهبی و معنوی

یکی از ابعادی که همواره از سخنان و رفتار شهید بزرگ سلیمانی می‌توان برداشت کرد زمینه اعتقادی و معنویت او بود. مبانی اعتقادی و عقیدتی او به گونه‌ای بود که نه تنها نماز شب ایشان ترک نمی‌شد. در ادامه به بررسی مولفه‌های آنها می‌پردازیم.

- توجه به نقش تربیتی اماکن مذهبی

سردار شهید مسجد و اماکن مذهبی را نه به عنوان یک پایگاه مجاهدت و پرورش ایثارگران می‌دانند بلکه به عنوان یک مقر تربیتی و پرورشی برای افراد جامعه عنوان می‌کنند که باید بر روی آن سرمایه گذاری معنوی و همه جانبه داشت. این مکان با کارکردهای زیادی که دارد می‌تواند والدین و تمامی دست‌اندرکاران تربیت را کمک نموده و راه‌گشای بسیاری از مشکلات تربیتی آنان به شمار رود و از این طریق می‌توانند استعدادها و فطری خداجویانه کودکان و نوجوانان خود را بیدار نگه داشته و باعث تقویت باورهای مذهبی و اعتقادی آنان شوند (رسولی شورکی، ۱۳۹۳). هیچ کدام از پژوهش‌ها به نقش اماکن مذهبی به عنوان یک مولفه تربیتی در مکتب حاج قاسم سلیمانی اشاره‌ای نکرده‌اند.

- تربیت مکتب عاشورایی

می‌توان گفت مکتب حسینی بودن یا همان تفکر عاشورایی یکی از ویژگی‌های مهم مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی است که به کرات در سخنانی‌های خود به آن اشاره و افریبی کرده است. بیشتر پژوهش‌های مربوطه هیچ مولفه‌ای به این عنوان نداشته‌اند و تعدادی از آنها زیر شاخه‌های تفکر مذهبی و اعتقادی شخص ایشان را به عنوان مولفه‌های مکتب سردار شهید عنوان کرده‌اند که می‌توان به پژوهش‌های رنجرییان (۱۳۹۹)، ظهوریان (۱۳۹۹)، غلامی (۱۳۹۹) و قرباغی و ازگلی (۱۳۹۹) اشاره کرد.

- پرورش ویژگی‌های معنوی

سردار شهید پرورش ویژگی‌های معنوی در جوانان و افراد جامعه را در تک تک سخنانش ترویج می‌داد. او با مطرح کردن موضوعات متنوع و یا باز تعریف خاطرات و داستان‌های مختلف و گاه‌ها به صورت مستقیم اهمیت ویژگی‌های معنوی را عنوان می‌کرد. در بسیاری از پژوهش‌ها عنوانی تحت پرورش ویژگی‌های معنوی در زمره مکتب سردار شهید حاج قاسم سلیمانی وجود ندارد. اکثر پژوهش‌ها مولفه‌ای را تحقق عنوان مبانی اعتقادی عنوان کرده‌اند که برگرفته از شخصیت خود شهید و مبانی اعتقادی و معنوی او بوده است.

- اعتقاد به اسلام و اصول دینی

سردار دل‌ها شخصیتی بود که مبانی اعتقادی و معنویت او همواره اسوه و الگو بسیاری از افراد در جامعه و نظام اسلامی بود به طوری که چه در زمان قید حیات ایشان و چه بعد از شهادت، معنویت و اعتقاد راسخ ایشان به دین اسلام و مذهب به طور ویژه‌ای مورد توجه همگان بوده است. برای یک فرد مسلمان، مهمترین شاخص رشد و تعالی اخلاقی و تربیتی این است که محبوب خدا باشد و با رفتار و ویژگی‌های خود حب الهی را بدست آورده باشد (کریمی، ۱۳۹۹). می‌توان به پژوهش‌های دهقانی پور و پاشایی هولاسو (۱۳۹۹)، عباس زاده (۱۳۹۹)، ابراهیمی هرستانی (۱۳۹۹)، رنجرییان (۱۳۹۹) و ظهوریان (۱۳۹۹) می‌توان اشاره کرد.

۳- ابعاد تربیتی اجتماعی

تربیت اجتماعی یکی از آن ابعادی است که لازمه تربیت نسل‌های مختلف جامعه است تا بتوانند نقش خود را به درستی و اصول متناسب با فرهنگ جامعه و کشور ایفا کنند... این بعد نیز از سخنان شهید سردار حاج قاسم سلیمانی نیز به دور نماند و در سخنانی‌های مختلفی به آن به صورت مستقیم اشاره می‌کنند که در ادامه به تشریح هریک از مولفه‌های آن می‌پردازیم.

- ویژگی مدیریتی در جامعه اسلامی

سردار سلیمانی اصولی را به عنوان اصول اساسی و خصوصیات اساسی برای مسئولان در جمهوری اسلامی معرفی می‌کنند. ایشان با دعوت از گروه‌های سیاسی مختلف برای اصلی و فرعی کردن مسائل به این نکته اشاره می‌کنند که ولایت فقیه و جمهوری اسلامی با مبانی‌اش باید به عنوان خطوط اصلی و مقدس شمرده شده و مسائل جناحی که اموری فرعی است نباید در کنار و جایگزین اصول مطرح شود. پژوهش‌های مختلفی به دنبال یافتن الگو مدیریت اسلامی یا جهادی از مکتب حاج قاسم سلیمانی بودند که در این موضوع را بررسی و برای آن مولفه‌های مختلفی استخراج کردند که می‌توان به پژوهش‌های اشرفی (۱۴۰۱)، فیضی، نداف و باباهادی (۱۴۰۰)، موسوی (۱۴۰۰)، ابراهیمی هرستانی (۱۳۹۹)، رنجبریان (۱۳۹۹)، پهلوان شریف و ملک پور (۱۳۹۹)، خانی و محمدی (۱۳۹۹)، رنجبری (۱۳۹۹) و محمد ظاهری (۱۳۹۹) اشاره کرد که از نظر مفاهیم به مولفه بدست آمده نزدیک است.

- پرورش هر فرد برای ایفای نقش خود در جامعه اسلامی

سردار شهید قاسم سلیمانی در سخنانی‌های خود به موضوع مهم و خاصی اشاره کرد که در بسیاری از آن در ابتدا خطاب به مسئولین و مدیران بود و بسیاری از آن خطاب به مردم و جوانان به منظور ایفای نقش خود در جامعه اسلامی بوده است. در تحلیل سخنان ایشان می‌توان گفت الگو بودن و رهبر بودن باید ویژگی بسیاری از جوانان جامعه باشد که چرا موقعیت کنونی کشور ایجاب می‌کند که جوانان شایسته رهبر و الگو سایرین شوند تا توطئه‌های دشمن خنثی شود و جامعه پیشرفت کند. همچنین باید اظهار داشت تقویت نقش افراد در جامعه با استفاده از الگوها و اسوه‌های مقبول جامعه اسلامی می‌تواند راه رسیدن به اهداف نظام اسلامی را همواره‌تر کند. در

هیچ یکی از پژوهش‌ها به طور خاص و ویژه به تربیت افراد برای ایفای نقش‌های خود در جامعه با توجه به مکتب حاج قاسم سلیمانی اشاره نشده است.

۴- ابعاد تربیتی شخصیتی

بعد تربیتی شخصیتی یکی از ابعاد دیگر مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی است که به درون افراد و پرورش و رشد فضایل اخلاقی اشاره دارد و با داشتن این ویژگی‌های شخصیتی همواره فروتنانه رفتار می‌کرد و درس‌های زیادی برای جوانان و مردم جامعه به جای گذاشت. مولفه پرورش ویژگی‌های شخصیتی نشان دهنده همین موضوع است که در ادامه آن را بررسی می‌کنیم.

- پرورش ویژگی‌های شخصیتی

با بررسی و تحلیل سخنان سردار دل‌ها و بررسی میزان فراوانی تکرار این مولفه می‌توان گفت پرتکرارترین و پر عنوان‌ترین مولفه در سخنانی‌های شهید سلیمانی توصیه و اشاره به پرورش و کسب فضیلت‌های اخلاقی و پرورش ویژگی‌های عالی شخصیتی است. او در تمام سخنانی‌ها، ویژگی‌های بسیاری را از جمله: ترویج محبت، تن به ذلت ندادن، توجه به اراده به عنوان ابزار ساخت شخصیت، وفای به عهد، یاری و... به عنوان فضیلت‌های اخلاقی معرفی و توصیه می‌کرد. در بیشتر پژوهش‌ها به تحلیل و توصیف ویژگی‌های شخصیتی و اخلاقی خود شهید پرداخته شده بود و به مولفه‌ای تحت این عنوان در هیچ یک از پژوهش‌ها اشاره نشده است.

۵- ابعاد تربیتی سیاسی

شاید بتوان گفت مهم‌ترین بعد مکتب حاج قاسم سلیمانی ابعاد تربیتی سیاسی است چرا که ایشان نه تنها یک فرمانده نظامی خبره بودند بلکه یک رهبر کارزماتیک در صحنه جنگ و میان جهادیون بودند که به بسیاری از اهداف انقلاب اسلامی جامعه عمل پوشانند. همچنین در عرصه محور مقاومت توانستند سال‌ها منطقه را رهبری و مدیریت کنند و در جنگ علیه داعش بازوی کلیدی منطقه باشند. مولفه‌های ابعاد تربیت سیاسی ایشان استخراج شده است که در ادامه هریک را به طور مفصل بررسی می‌کنیم.

- تربیت و پرورش روحیه انقلابی

در سخنان شهید حاج قاسم سلیمانی روح یک انقلابی دیده می شود به طوری که در تک تک کلمات او و حتی در رفتار مقتدرانه و رهبری نظامی و قدرمند او با گوشت و پوست حس می شود. حاج قاسم گرایش سیاسی به چپ و راست نداشت، اصولگرا و اصلاح طلب را تفاوتی قائل نبود، چرا که اعتقاد داشت، تنها جریان و حزب سیاسی باید حزب الله باشد که از ولی فقیه زمان تبعیت می کند. تبعیت کامل از ولایت فقیه از سوی جریان های سیاسی و مردم، آنها را در جریان یک راه و خط قرار می داد، انقلابی بودن و حزب اللهی عمل کردن نتیجه چنین دیدگاه و مکتبی است (موسوی، ۱۳۹۸). تمام این موارد حاکی از آن است که یکی از مولفه های مکتب شهید سلیمانی داشتن روحیه انقلابی است که می توان هم در رفتار و گفتار او مشاهده کرد و هم اینکه او جوانان و اہم جامعه نظام اسلامی را به داشتن روحیه انقلابی تشویق می کند. پژوهش هایی مانند موسوی (۱۳۹۸)، دهقانی و پاشایی هولاسو (۱۳۹۹)، رجبی (۱۳۹۹) و مقیمی (۱۳۹۹) به داشتن مولفه ای نزدیک به روحیه انقلابی اشاره داشته اند که بیشتر بر روی مبانی تفکر انقلابی و انقلابی گر ایشان در مکتب شهید سلیمانی تمرکز دارد.

- پرورش در راستای توجه به رهبری انقلاب و جمهوری اسلامی

در جای جای سخنان سردار دل ها توجه، عشق و علاقه خاصی نسبت به رهبر عظیم و شأن انقلاب دیده می شود. یعنی از منظر سردار شهید ولایت پذیری و اعتقاد راسخ به امر ولایت فقیه، یک شریط مهم و اساسی کسانی است که می خواهند در جمهوری اسلامی مسئولیت بپذیرند و او خود با قبول و پذیرش این امر بر این نکته تاکید می کند و شکر گذار خدا می شود که بعد از رحلت امام خمینی (ره) در مسیر و راه عبد صالح خداوند، امام خامنه ای عزیز، رهبر انقلاب قرار گرفته است (وصیت نام شهید سلیمانی به نقل از ملکی راد، ۱۴۰۰: ۱۴۹). می توان گفت مولفه توجه به رهبری انقلاب و جمهوری اسلامی به عنوان یکی از مولفه های مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی است که عشق و توجه ایشان را در مکتب فکری ایشان به رهبری نشان می دهند. هیچ یک از

پژوهش‌های پیشین به صورت مستقل مولفه‌ای در این رابطه ارائه نکرده‌اند و اکثر آنان فقط به موضوع ولایت مداری ایشان به عنوان مولفه مکتب سردار شهید پرداخته‌اند.

- امام خمینی (ره) به عنوان اسوه تربیتی

سردار شهید به امام خمینی (ره) نه تنها به عنوان یک ولی فقیه بلکه به عنوان یک اسوه و رهبر بالاترین حد نهایی عشق و ارادت خالصانه را داشتند و در وصف ایشان در سخنرانی‌های خود همیشه به زیباترین کلمات اشاره کردند. عشق و توجه ایشان به رهبر انقلاب در همین جا ختم نمی‌شود به طوری که حتی در آخرین دست نوشته خود در وصیتنامه شان نیز از ایشان با عشق و علاقه‌ای خاص صحبت کردند. البته باید در نظر گرفت ایشان تربیت یافته همان مکتب عالی رهبر انقلاب امام خمینی (ره) بودند در نتیجه توجه ویژه ایشان به امام (ره) به عنوان یک اسوه و الگو دقیقاً یکی از مولفه‌های مکتب حاج قاسم سلیمانی است. در هیچ یک از پژوهش‌های پیشین مولفه‌ای مستقل توجه به امام خمینی (ره) به عنوان اسوه یا همسو و یا قرابت با آن استخراج نشده است.

- دشمن شناسی و مبارزه در مقابل استکبار به عنوان یک اصل تربیتی

سردار شهید در بسیاری از سخنرانی‌های خود و حتی در وصیتنامه خود به شناختن دشمن و مبارزه با استکبار و غرب اشاره کرده است. در مکتب فکری او می‌توان گفت مبارزه با آمریکا یک اصل است و او بر مبارزه با استکبار و طاغوت را همراه تأکید می‌کرده و خودش به عنوان یک فرمانده مقتدر و کاریزماتیک در صف اول حمله به دشمن حتی تا لحظه شهادت حضور داشته است. می‌توان گفت شهید حاج قاسم سلیمانی در نظام جمهوری اسلامی به واقع نماد بارز و کامل امنیت نظامی و دفاعی است. حضور مقتدرانه، متفکرانه و جسورانه این شهید در معادلات امنیتی و دفاعی منطقه، بسیاری از طرح‌های ضد امنیتی دشمنان جمهوری اسلامی را در نطفه خفه می‌کرد. (غلامی، ۱۳۹۹). شناختن دشمن و مبارزه با استکبار یکی از مولفه‌های مهم مکتب حاج قاسم سلیمانی است که پژوهش‌های دیگری نیز مانند: دهقانی پور و پاشایی هولاسو (۱۳۹۹)،

رجبی (۱۳۹۹)، رنجبریان (۱۳۹۹)، غلامی (۱۳۹۹)، ابراهیمی هرستانی (۱۳۹۹)، مهدیه (۱۳۹۹)، خانی و محمدی (۱۳۹۸) به آن اشاره دارند و آن را به عنوان مولفه مکتب ایشان تایید می کنند.

- حفظ نظام اسلامی به عنوان یک وظیفه

سردار سلیمانی همواره بر این امر معتقد بودند که جمهوری اسلامی دژ مستحکم امت اسلامی است و اگر آسیبی به این دژ وارد شود، قطعاً موجب خسارت به اسلام و امت اسلامی خواهد شد. ایشان این هشدار را بارها به امت اسلامی، مراجع و مردم گوشزد کردند. ایشان جمهوری اسلامی را مظهر همه قدرت اسلام میدانند که خدشه وارد شدن بر آن را مساوی با سلی خوردن همه عالم اسلامی است. (فیضی، نداف و باباهادی، ۱۴۰۰). از آن طرف ایشان به ولایت مداری ولایت فقیه پایبند و ولایت مداری را یک اصل برای مردم جامعه و کشور می دانستند. پژوهش های اشرفی (۱۴۰۱) و فیضی، نداف و باباهادی (۱۴۰۰) به طور ویژه بر روی ولایت مداری و مکتب حاج قاسم سلیمانی تمرکز داشتند و به عنوان یک موضوع مستقل آن را بررسی کرده اند. اما پژوهش هایی مانند عباس زاده (۱۳۹۹)، رنجبریان (۱۳۹۹)، رجبی (۱۳۹۹)، غلامی (۱۳۹۹)، محمد ظاهری (۱۳۹۹)، موسوی (۱۳۹۸) و خانی و محمدی (۱۳۹۸) مولفه ای به عنوان ولایت مداری یا اتقاد به نظام اسلامی در مکتب حاج قاسم سلیمانی ارائه دادند که قرابت نزدیکی دارند.

- توجه به نقش انقلاب به عنوان یک عامل تربیتی

سردار شهید قاسم سلیمانی توجه ویژه ای به انقلاب و نقش آن در زندگی مردم و جامعه امروزی داشت. در واقع از اکثر سخنان ایشان می توان دریافت که هنر انقلاب اسلامی این بوده که توانسته است ملیت ها و ادیان مختلف به خصوص مسلمانان و به ویژه شیعیان را در قالب مدافعان حرم اهل بیت علیهم السلام متجمع کرده و لشکری از نیروهای بانگیزه مسلمان را تشکیل و در دفاع از کیان اسلام تسلیح و تجهیز نماید (موسوی، ۱۳۹۹). مولفه ای توجه به نقش انقلاب در جامعه و به عنوان یک الگوی تربیتی یکی از دیگر مولفه های مهم مکتب سردار شهید حاج قاسم سلیمانی می باشد، اما در هیچ یک پژوهش ها و تحقیقات پیشین به مولفه ای به این نام و یا حتی مفهوم اشاره ای نشده است.

۲-۳ چه الگویی تربیتی با هدف تقویت برنامه‌ی پرورشی در دوره متوسطه را می‌توان براساس دیدگاه حاج قاسم و مولفه‌ها ارائه داد؟

با بررسی و تحلیل مولفه‌های بدست آمده و در نهایت ابعاد استخراج شده می‌توان یک الگو تربیتی با هدف تقویت برنامه پرورشی ارائه کرد. چرا که سردار دل‌ها، تربیت شده انقلاب و رهبر کبیر آن و مخلص مکتب اسلام بودند. ایشان هم در گفتار و رفتار یک پیوستگی و انسجامی رفتاری و مکتبی داشتند که حتی در نگاه رهبر عظیم شأن کشور، امام خامنه‌ای به مانند یک مکتب و الگو هستند که باید از آن استفاده کرد. در نتیجه در این راستا الگو نهایی ارائه شده با هدف تقویت برنامه پرورشی دوره متوسطه براساس دیدگاه حاج قاسم سلیمانی در شکل شماره (۲) قابل مشاهده است.

شکل ۲: الگو تربیتی از دیدگاه حاج قاسم سلیمانی در راستای تقویت برنامه پرورشی دوره متوسطه

۳-۳ درجه تناسب الگوی ارائه شده از دیدگاه متخصصان چه مقدار است؟

پژوهش کیفی، خاصیت رفت و برگشتی دارد و خود اصلاح است. داده‌ها مرتباً بازبینی می‌شوند و تناسب داده‌ها و کار تحلیل مفهومی و تفسیر به صورت مستمر نظارت و ممیزی می‌شوند. استفاده از خبرگان فرایند رایجی برای ارزیابی و کنترل کیفیت تحلیل‌های مضمون است. در نتیجه برای بررسی روایی پژوهش از ۱۰ نفر از خبرگان حوزه علوم تربیتی، علوم سیاسی و مدیریت آموزشی به روش نمونه‌گیری هدفمند برای بررسی صحت کدگذاری‌ها و مضامین بدست آمده استفاده شده است. ضمن اینکه پژوهش نیز زیر نظر استاد راهنما و مشاور به عنوان هدایتگر تحقیق صورت گرفته است که خود ایشان نیز مبنایی برای ارزیابی و روایی تحقیق هستند. تمام متخصصین مولفه‌ها و ابعاد این الگو را تأیید و آن را متناسب با موضوع دانستند. در نهایت الگو تربیتی برگرفته از دیدگاه حاج قاسم سلیمانی برای تقویت برنامه پرورشی دوره متوسط تأیید شد.

در نهایت می‌توان گفت داشتن اسوه و الگو برای نوجوانان و جوانان امروز دغدغه‌ای است که باید در نظام آموزشی کشور به آن پرداخته شود. چرا که غفلت از این موضوع می‌تواند عرصه را برای غرب و وارد کردن الگوهای غربی و استکباری برای جوانان ایران باز بگذارد. زمانی که به عنوان متخصصین و مسئولان آموزشی کشور میدان آموزش را برای دشمنان و مستکبرین باز بگذاریم، شاهد تهاجم فرهنگی به شکل‌های نامحسوسی هستیم که اگر کار از کار بگذارد دیگر راهی برای جبران آن وجود ندارد. نوجوانان و جوانان امروز به دنبال الگویی هستند تا سبک زندگی او را دنبال کنند، مانند او باشند، مانند او فکر کنند و زندگی او را پیش ببرند. داشتن الگوهای بومی و اسلامی می‌تواند همانا مأموریت آموزش و پرورش را در سند تحول نظام آموزشی کشور به سرانجام برساند. برای انتخاب و تقویت این الگوهای بومی باید کسانی انتخاب شوند که از قهرمانان ملی هستند و حس وطن پرستی را در آن بیدار کرده و اخلاق و معنویت را بدون فشار و زور در آنان پرورش دهد. جوانان باید از روی عشق و علاقه آنان را دنبال کنند. در این راستا درس پرورشی و زمانی که نوجوانان در این درس می‌گذارند می‌تواند فضایی برای

معرفی و تقویت الگوهای اسلامی فراهم کند. اما باید به یک نکته خیلی مهم توجه کرد و آن این است که محتوا تدریس شده بسیار حائز اهمیت است و الگو انتخاب شده باید حداکثر جذابیت را برای نسل امروز که نسل تکنولوژی هستند داشته باشد. یکی از این الگوها همانا سردار دل‌ها، شهید سپهد حاج قاسم سلیمانی است که نه تنها به عنوان یک بسیجی و فرمانده نظامی کارهای بزرگی در دنیا و جهان اسلام انجام داد بلکه به عنوان یک رهبر و یک مومن با اخلاص با خصوصیات رفتاری و اخلاقی منحصر به فرد، محور مقاومت را ایجاد و اهداف رهبر انقلاب کبیر را در منطقه به سرانجام رساند. همان طور که رهبر عظیم شأن انقلاب درباره ایشان می‌فرماید که: "او نمونه‌ی برجسته‌ای از تربیت‌شدگان اسلام و مکتب امام خمینی بود. (۹۸/۱۰/۱۳)" و همچنین "سردار شهید عزیز را با چشم یک مکتب، یک راه، یک مدرسه‌ی درس آموز نگاه کنیم. (۹۸/۱۰/۲۷)". در نتیجه ایشان یک مکتب و یک اسوه برای نسل آینده ایران زمین بودند و هستند به طوری که حتی با شهادت ایشان درهای جدیدی از مکتب سردار دل‌ها به روی همگان باز شده است. در نتیجه این وظیفه متخصصین و مسئولین در حیطه آموزش و پرورش است که الگوهایی ایجاد کند که به وسیله آن بتوان محتوای درسی برای آموزش به جوانان برای دنیای آینده ایجاد کرد.

فهرست منابع

- ابراهیمی هرستانی، اصغر. (۱۳۹۹). «طراحی الگوی برنامه درسی تربیت انقلابی دانش آموزان جهت تربیت مدیران جهادی تمدن ساز». سلسله همایش‌های بین المللی گام دوم انقلاب اسلامی، (مقالات دومین همایش بین المللی گام دوم انقلاب). ۳۱-۱.
- اسلامی، فاطمه؛ صاحبی هرنندی، زهرا و شبانی، مظاهر. (۱۴۰۰). «تحلیل مولفه‌های شناسایی شده مدیریت تربیتی بر پایه مکتب شهید سلیمانی با تاکید بر سند تحول بنیادین آموزش و پرورش». همایش ملی آموزه‌های تربیتی در مکتب "شهید سلیمانی". دانشگاه فرهنگیان، کرمان.
- اسکندری، حسین. (۱۳۹۱). «بررسی رابطه بین میزان فعالیت‌های پرورشی مدارس و ابعاد هویتی دانش‌آموزان». فصلنامه روان‌شناسی تربیتی، ۸(۲۵)، ۱۱۴-۱۳۷.
- اشرفی، اکبر. (۱۴۰۱). «جایگاه ولایت در مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی». فصلنامه مشرق موعود. ۱۶(۶۱). ۲۰۱-۲۳۶.

- اصلائی، طاهر و فرجی، رباب. (۱۳۹۵). «پایبندی مذهبی و سلامت روانی دانش آموزان: بررسی نقش معلم و فعالیت‌های پرورشی - فرهنگی مدرسه». همایش ملی روانشناسی مدرسه.
- امام خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۸). برگرفته از وبسایت دفتر نشر و حفظ آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای: <http://farsi.khamenei.ir/newspart-index>
- امام خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۷). برگرفته از وبسایت دفتر نشر و حفظ آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای: <http://farsi.khamenei.ir/newspart-index>
- امام خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۷). بیانیه‌ی گام دوم انقلاب، برگرفته از وبسایت دفتر نشر و حفظ آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای: <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>
- امیری، جهاندار. (۱۴۰۰). «اصول تربیتی در آموزه‌های مکتب شهید سلیمانی». همایش ملی آموزه‌های تربیتی در مکتب "شهید سلیمانی". دانشگاه فرهنگیان، کرمان.
- پهلوان شریف، محمدامین و ملک پور، هادی. (۱۳۹۹). «طراحی الگوی توسعه سرمایه انسانی در مکتب شهید قاسم سلیمانی». دومین همایش بین المللی گام دوم انقلاب اسلامی: مکتب شهید سلیمانی؛ الگوی تربیت مدیران جهادی تمدن ساز، تهران.
- جنت بوداخی، اسدالله. (۱۴۰۰). «اصول تربیتی در آموزه‌های مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی». همایش ملی آموزه‌های تربیتی در مکتب "شهید سلیمانی". دانشگاه فرهنگیان، کرمان.
- خانی، علی و محمدی، حمیدرضا. (۱۳۹۹). «بازشناسی مؤلفه‌های مکتب شهید سلیمانی مبتنی بر بیانات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)». فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال ۲۳، شماره ۸۶، ۳۷-۶.
- دانشکده مدیریت و اقتصاد دانشگاه امام حسین (ع). (۱۴۰۰). **نطق سلیمان (مجموعه سخنانی‌های محوربندی شده سپید شهید قاسم سلیمانی)**. چاپ چهارم. نشر دانشگاه امام حسین (ع). تهران.
- دهقانی پوده، حسین و پاشایی هولاسو، امین. (۱۳۹۹). «تدوین الگوی فرماندهی شهید قاسم سلیمانی». فصلنامه مدیریت اسلامی. ۲۸(۲) تابستان. ۱۳-۳۷.
- راهداری ده ایچی، رقیه و جلالی، ابراهیم. (۱۴۰۱). «مقایسه سبک تربیتی و الگوپذیری از شهدا در جوانان آشنا با رفتار و سیره‌ی شهدا و نا آشنا در شهرستان دزفول». پیشرفت‌های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش سال پنجم مرداد ۱۴۰۱ شماره ۵۰.
- رجبی، محمد. (۱۳۹۹). «شاخصه‌های مکتب شهید سلیمانی در اندیشه آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی)». فصلنامه علمی، بصیرت و تربیت اسلامی. ۱۷(۵۵). ۳۱-۵۶.
- رنجبریان، رسول. (۱۳۹۹). «طراحی الگوی مکتب شهید سپهد قاسم سلیمانی (با تأکید بر الگوی تربیت‌کننده مدیران جهادی تمدن‌ساز در جمهوری اسلامی ایران)». سلسله همایش‌های بین المللی گام دوم انقلاب اسلامی، ۲(مقالات دومین همایش بین المللی گام دوم انقلاب)، ۱-۳۲.

- رسولی شورکی، زهرا. (۱۳۹۳). نقش مسجد در تربیت دینی کودکان و نوجوانان. پایگاه تخصصی مسجد. (لینک)
- شفیعی اپورواری، نعیمه و منگالی، زهرا. (۱۳۹۳). «بازآفرینی: شهدا الگوهای تربیت یافته دینی و اخلاقی برای جوان امروز». همایش ملی انجمن فلسفه تعلیم و تربیت ایران - ۱۳۹۳.
- شعبانی سارویی، رمضان. (۱۳۹۴). «طراحی و تدوین الگوی فرهنگ دفاع مقدس». مطالعات ملی، ۱۶(۳)، ۶۲-۴۵.
- ظهوریان، محمدعلی. (۱۳۹۹). «اصول مکتب شهید سلیمانی در چهارده روایت». دومین همایش بین‌المللی گام دوم انقلاب اسلامی: مکتب شهید سلیمانی الگوی تربیت مدیران جهادی تمدن ساز، دانشگاه جامع امام حسین، تهران، ۱-۲۲.
- عباس زاده، روح اله. (۱۳۹۹). «مؤلفه‌های تربیتی مکتب شهید سلیمانی». سلسله همایش‌های بین‌المللی گام دوم انقلاب اسلامی، (مقالات دومین همایش بین‌المللی گام دوم انقلاب). ۱-۲۲.
- غلامی، نجفعلی. (۱۳۹۹). «تحلیل امنیت در مکتب شهید سلیمانی». فصلنامه تخصصی حکمرانی متعالی. ۱(۱). ۴۸-۳۳.
- فیضی، رضا؛ ندافان، مسعود؛ و باباهادی، محمد باقر. (۱۴۰۰). «واکاوی مؤلفه‌های مکتب شهید سردار سلیمانی». مطالعات سیاسی مرکز پژوهش‌های مجلس. ت. ۱. ۱۴۰۰/۲/۸.
- قرباغی، میثم و ازگلی، محمد. (۱۳۹۹). «واکاوی سبک رهبری سردار شهید حاج قاسم سلیمانی الگوی متعالی رهبری خدمتگزار». مدیریت اسلامی، ۲۸(۴)، ۱۱۳-۱۳۹.
- کاوند، ندا و جابر انصاری، محمد رضا. (۱۴۰۰). «تبیین و واکاوی ابعاد تربیتی مکتب شهید سلیمانی». همایش ملی آموزه‌های تربیتی در مکتب "شهید سلیمانی". دانشگاه فرهنگیان، کرمان.
- کریمی، سیدعبدالمجید (۱۳۹۹). رفیق خوشبخت ما. مشهد: انتشارات زائر رضوی.
- لطیفی میثم. (۱۳۹۹). «روش موردکاوی به مثابه الگوی آموزش دلالت‌هایی برای تبیین مکتب شهید سلیمانی». مدیریت اسلامی. ۲۸(۴)، ۳۲-۹.
- محمودی مصیری، علی (۱۳۹۹). شهادت سپهد قاسم سلیمانی بازتولید امنیت هستی شناختی انقلاب اسلامی ایران.
- محمدظاهری، محمد. (۱۳۹۹). «ارائه الگوی مدیریتی در تراز انقلاب برای مدیران عالی جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر سبک مدیریتی شهید سپهد قاسم سلیمانی». فصلنامه مدیریت اسلامی، ۲۸(۱)، ۴۶-۲۱.
- مردانی نوکنده، محمدحسین. (۱۳۹۰). «نقش فرهنگ شهادت در شکل دهی به هویت جوان ایرانی»، همایش ملی فرهنگ ایثار و شهادت، قم.
- ملکی راد، محمود. (۱۴۰۰). «کارکرد معرفتی و ارزشی فرهنگ انتظار در تعمیق راهبرد مقاومت با تأکید بر مکتب شهید سلیمانی». جامعه مهدوی، ۲(شماره ۲(پیاپی ۴))، ۱۲۵-۱۵۶.

- مقیم، سید محمد. (۱۳۹۸). سخن سردبیر (مدیریت بر مبنای اخلاص؛ جوهره مکتب شهید سلیمانی). فصلنامه مدیریت اسلامی. ۲۷(۳). ۵-۱۲.
- مهدیه، امید. (۱۳۹۹). «ویژگی‌های رفتاری، مکتبی و دستاوردهای سردار سلیمانی». سلسله همایش‌های بین المللی گام دوم انقلاب اسلامی، ۲(مقالات دومین همایش بین المللی گام دوم انقلاب)، ۱-۱۷.
- موسوی، سید محمد. (۱۳۹۸). «مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی در دفاع از حریم اهل بیت». فصلنامه علمی مطالعات بیداری اسلامی، ۸(۱)، ۷۵-۱۰۰.
- موسوی، فرانک. (۱۴۰۱). «بازنمایی ابعاد و مولفه‌های مدیریت شهید سلیمانی به منظور دستیابی به مدل عملیاتی مدیریت اسلامی». مطالعات مدیریت بر آموزش انتظامی، ۱۵(۵۷ (پیاپی ۵۷)). ۳۹-۶.
- هاشمی، شهناز. (۱۳۹۴). «بررسی نقش رسانه در نظام تربیتی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش: تاکید بر ضرورت آموزش سواد رسانه‌ای». فصلنامه رسانه، ۲۵(۴)، ۵.

Braun, V. , & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. Qualitative research in psychology, 3(2), 77-101.

Presenting an educational model based on educational dimensions and components in the view of Haj Qassem Soleimani with the aim of strengthening the educational program in secondary school.

Abstract

Educating the students and children of this nation is a critical duty assigned to us by the great leader of the revolution. In this regard, educational programs in schools can serve as a lever to nurture and develop the moral, Islamic, and spiritual aspects of students. However, employing a native and national model akin to a hero like the martyred commander Qasem Soleimani—who was not only a warrior, fighter, commander, and manager but also a transnational hero—can play a significant and impactful role in this endeavor. The aim of this research is to present an educational model based on the dimensions and educational components in the perspective of Qasem Soleimani, with the goal of enhancing the educational program at the secondary school level. This research is qualitative in nature and was conducted within the framework of the interpretive paradigm, using a qualitative approach. The statistical population and sample of this study included all speeches and writings of the martyred Qasem Soleimani, comprising over 22 speeches and manuscripts. Data collection was performed using library and documentary methods. Data analysis was also carried out using thematic analysis. After analyzing the data and extracting the relevant themes, 203 basic themes were identified. By categorizing and analyzing these themes, 18 organized themes were extracted. Finally, five overarching themes were derived: jihad and martyrdom educational dimensions, religious and spiritual educational dimensions, social educational dimensions, personal educational dimensions, and political educational dimensions. These themes collectively constitute the components and dimensions of the educational model inspired by the school of the martyred commander Qasem Soleimani.

Keywords: Haj Qasim Soleimani, Educational school, Training course, Secondary Level.